

Tisztelt Ünneplő Közönség!

Hild József a hazai klasszicizmus kimagasló építésze a nagy francia forradalom évében, 1789. december 8-án született és a kiegyezéskor 1867. március 6-án, 78 éves korában, 153 évvel ezelőtt halt meg. A Hild téren, a Derra-ház Október 6. utcai oldalán egy tábla állít emléket apának és fiának. Az építészfelmenőkkel rendelkező Hild János 1786-ban a Neugebäude, a mai Szabadság téren állt Újépület építésvezetőjeként érkezett Bécsből Pestre. Fia születésekor bontották el a Váci utca és a Vörösmarty tér torkolatában álló Váci kaput, 1789 a Lipótváros látványos karrierjének kezdete. Az új városrész hálós szerkezetű, derékszögű utcarendre szerkesztett tervét Hild János készítette. Ez a mappa lett József nádor (1776–1847) városszépítési koncepciójának melléklete. A javaslat elfogadása nyomán 1808-ban kezdte meg munkáját Pest város Szépítő Bizottmánya, a város első független építési hatósága, amelynek dokumentumai Budapest Főváros Levéltárában találhatóak. Az anyagban több mint 700 terv-együttes köthető Hild Józsefhez.

Hild József gimnáziumi tanulmányai után a céhes képzés szabályait követve apja mellett szívtta magába az építész szakma alapjait. Vándorlása során Bécsben képezte magát, ahonnan 1811-ben apja halálhírére tért haza, majd anyja özvegyi mesterjogán vállalt megbízásokat. Az 1810-es évek közepén apai örökségéből Itáliában, elsősorban Rómában dolgozott. Itt szerzett élményei meghatározták művészi irányultságát. Az ókori építészettől merítő klasszicizmus jó talajra talált a latinus műveltségű Magyarországon. A XIX. század első négy évtizedének uralkodó irányzata szellemében rendkívüli alkotások születtek.

Egy 1845-ben megjelent kiadványból: *„A Lipótváros útjai s utcái általánosan szélesek és szellősek, a házak építésmódja könnyű és csinos, többnyire mindnek megvan tág udvara, széles világos lépcsője, új divatú magas ablakai, mik a lakást e város részében oly kellemessé teszik.”* A széles és szellős utak végső formáját Hild János jelölte ki, a csinos beépítésből pedig oroszlánrészt vállalt fia. A Belvárosból a leginkább mozgékony és tőkeerős réteg – iparosok, kereskedők, pénzemberek – települtek a Lipótvárosba, adták a megbízást egymás után építészünknek. Hild József egységes térfalként formálta meg a városrész Dunára tekintő arcát a mai Széchenyi István, az egykori Kirakodó teret. A *„két város legfestőibb pontját (...) a legszebb palotakoszorú díszíti”* – írták a kétemeletes, alul íves, felül egyenes záródású nyílásokkal ellátott, szinte teljesen azonos párkánymagasságú épületekről. 1822–1837 között Hild munkája nyomán az egykori rakpart nyüzsgő kereskedelmi és reprezentációs központtá

alakult klasszicista középületekkel és palota küllemű bérházakkal, amiből napjainkra csak egy épület maradt. A mai Belügyminisztérium helyén nyolc évtizeden át szolgált a Diana fürdő, amivel egy homlokzatot alkotott Libasinszky Vince szabómester bérháza. A tér leghangsúlyosabb épülete a mai szálloda helyén terpeszkedő monumentális Nákó-palota volt. Észak felé Ullmann Móric terménykereskedő palotájából és a Wieser-házból jött létre a későbbi Európa szálló. A közterület déli részén büszkélkedett a Pesti Polgári Kereskedelmi Testület székháza, a későbbi Lloyd-palota oszlopcsarnokos, árkados épülete. A börze, a Magyar Bank és a Nemzeti Kaszinó otthona. A tér sorsáról az ízlésbeli változás – a szecesszió térhódítása –, a II. világháború és az azt követő politikai akarat döntött. Az egykori Kirakodó teret északról lezáró épület a szintén kétemeletes Tánzer-ház (Akadémia utca 3. – Arany János utca 3–5.) az Akadémia épületének 1865-ös átadásáig szintén a Dunára nézett. Rados Ferenc, Hild monográfusa szerint ez Hild leghatásosabb és legjobb állapotban fennmaradt alkotása. Ferde homlokzati síkja mögött két szabályos négyszögletű udvar köré szerveződve szinte két önálló bérház jött létre. Ma az Emberi Erőforrások Minisztériuma, így ezt kevésbé tudjuk megfigyelni. A Nádor utca 12. – Zrínyi utca 6. alatti egykor Döring József kereskedő bérháza azonban nyitva áll. Általános iskola és építőjének, Hild Józsefnek nevét viseli.

Ha figyelembe vesszük, hogy az épületek helyén az 1800-as években még vízimadarakra vadásztak, akkor érthetjük meg igazán a léptékváltó változást. A kortársak fejet hajtottak Hild tevékenysége előtt. A Sürgöny 1840. november 5-i számában Hildet „óriási talentomú” építésznek nevezi, aki „*nagyszerű irányt*” adott „*egy emelkedő város épületeinek*”. A cikk aktualitását a Nádor utca 5. alatt lévő Tigris szálló felavatása adta, amit így dicsérnek: „*E vendégpalota remeke az emberi észnek az építés mesterségében...*”

Hild 1842-ben Bajorországba utazott, ahol nagy hatást tett rá a kor romantikus építészete. Talán ezek az élmények ihlették a városligeti Hermina-kápolnát, a magyarországi romantikus templomépítészeti gótika szellemében fogant megkapó szépségű alkotását.

Hild ez időben még nem tagja az építész céhnek, mert az annak elnyeréséhez szükséges remek elkészítését egyre halogatta. Végül anyja 1844-ben bekövetkezett halála után munkássága elismeréseként kapta meg a mesterjogot. Pályafutásának első szakaszába nemcsak pesti bérházak, budai nyaralók, hanem az 1837-ben felszentelt festői megjelenésű egri székesegyház is beletartozott. Különösen sok feladatot adott építészünknek az 1838-as nagy árvíz pusztítása. Gyors helyreállításokra volt szükség, így a már említett Derra-ház is tervei nyomán újult meg. Vele szemben a József nádor tér és a József Attila utca sarkán

napjainkban funkció nélkül amortizálódó Gross-házban működő Virágbokor (Blumenstöckl) vendéglő volt a törzshelye.

Munkáját több száz fős iroda segítette, a kivitelezést pallérjai végezték. Egyszerre tervező és kivitelező. Modern vállalkozó volt, aki bevételeit visszaforgatta következő munkáiba. A forradalom és szabadságharc után visszaesett az építési kedv, csökkentek megbízásai, helyzetét magánéleti gondjai is súlyosbították. A klasszicista Pest legtöbbit foglalkoztatott alkotója 1853-ban, a korban nem szokatlan módon, csődeljárást kért maga ellen. Budakeszi úti villája eladásával pár év alatt sikerült konszolidálnia helyzetét. Az eljárás során felvett könyvtárban régi és kortárs építészeti szakkönyvek és folyóiratok mellett Goethe Faustja is megtalálható.

Hild szinte minden épületfajtában kipróbálta magát. Vidéki kastélyai közül kiemelkedik a bajnai Sándor-Metternich kastély. Középületei sora igen változatos. Fővárosban a Mária Terézia laktanya az Üllői úton, Valero selyemgyár a Honvéd utcában, a Császár-fürdő, a Vígszínház helyén állt Tüköry sör csarnok, a pesti Reáltanoda a mai Eötvös József Gimnázium. A Vörösmarty téri Gerbeaud-házon nehéz felismerni Hild keze nyomát pedig Pesti Magyar Kereskedelmi Bankként tervei szerint kezdte pályafutását. A korszak két kitűnő alkotója összefonódott a Deák téri evangélikus templomban. Pollack épületének Hild adott tekintélyes homlokzatot. Életművéből kiemelkedik a magyar klasszicista templomépítészet csúcspontja a dunai tájba illesztett esztergomi székesegyház.

A Vasárnapi Ujság 1861. április 21-i számából: *„Hild József korszaka egyike marada a legérdekesebbnek hazai építészetünk történetében (...) bizvást számolhat az elismerésre, honfitársainak tiszteletére.”* Hild József stílusfejlődése a klasszicizmustól a romantikáig terjedt. A nyugodt síkban tartott klasszicista homlokzatok egységességükkel hatottak, nagyobb kreativitásra a bejárati csarnok, lépcsőház és udvar térkapcsolat adott lehetőséget. A klasszicista mester azonban alkalmazkodott az új stílusáramlathoz és már nemhogy romantikus, de historikus megjelenésű épületet komponált Schosberger Simon Vilmos terménykereskedőnek az Arany János utca 13. – Nádor utca 19. alatt. Két évvel halála előtt fejezte be az esztergomi Papnevelő Intézetet, melynek déli klasszicizáló homlokzata illeszkedik a székesegyházhoz és a környező épületekhez, míg az északi félköríves romantikus köntöst kapott.

Ezen ünnepi alkalommal szeretnék emlékezni két emberre, akik már nem lehetnek közöttünk. Horváth Alice (1941–2014) építészmérnök Hild József születésének 200.

évfordulójára konferenciát szervezett, amelyet egy kiadvány követett. Kemény Mária (1949–2018) művészettörténész, az építész halálának 140. jubileuma alkalmából Budapest Főváros Levéltárában rendezett kiállítás és konferencia ötletgazdája, motorja, a Szent István-bazilika monográfusa. A bemutatót követő tanulmánykötetet Maróty Katalin szerkesztette. Kema nagyon készült a másfél százados évforduló megünneplésére, de ennek véghezvitelében súlyos betegsége megakadályozta. Szerencsére szakmai támogatásával Havas Gyöngyvér gondos, alapos munkája nyomán az Építészet Mesterei sorozatban 2017-ben megjelenhetett a Hild-kötet.

Hálás vagyok Horváth Péterné Ilikének és mindenkinek, aki részt vett az emléktábla megvalósításban, amely Hild József utolsó otthona, az építész tervei szerint készült Appiano-ház falára került. Mivel a bécsi Képzőművészeti Akadémia rendes tagjának sírja eltűnt a Kerepesi temetőből, szeretném, ha évente ezen a napon itt tisztelegnénk a nagy építész emléke előtt.